

НАПЕРЕКІР ГРОЗАМ

(рецензія на книгу: Ткач М. М. Хочеться грози / Михась Ткач. – Чернігів: Видавець Лозовий В. М., 2015. – 400 с.)

Михась Ткач, один із яскравих і самобутніх сучасних українських письменників, належить до тих самокритичних натур, які ніколи не бувають цілковито вдоволені зробленим. Натомість боляче картають себе за марно розтрачені дні, мізерну продуктивність, скромний резонанс від написаного серед читацького загалу. Впродовж десятиліть він прагнув реалізуватися в різних жанрах: оприлюднив низку віршів, кілька повістей («Недописаний портрет», «Гірка ягода калини», «Веселий Штанько»), історію свого родоводу «Пахне любисток і м'ята», добірку казок та книг для дітей («Світанковий ранок», «Зимові сюрпризи», «Ласий ведмідь», «Анюта»), чимало ліричних нарисів, публіцистичних творів, культурологічних розвідок, передмов, рецензій. Здебільшого на всіх його творах лежить карб непересічної особистості й таланту.

Проте мистецьке обдаровання прозаїка – багато висловити, мало сказавши – виявилось найяскравіше в жанрі новели та оповідання, які він розробляв у руслі як класичної української жанрової матриці, так і експериментував із широкими можливостями малих прозових форм (символічною образністю, експресивною, сугестивною, психологічною манерою письма тощо).

Михась Ткач щасливо оминув період учнівства (принаймні, у читача залишалося таке враження), визрівання, він прийшов у письменство вже сформованим майстром із чудовою мовою, відшліфованим стилем і ледь вловимим присмаком В. Стефаніка і Гр. Тютюнника.

У видавничій рецензії на рукопис першої книги М. Ткача відомий письменник Володимир Дрозд констатував: «Я не знаю, хто за фахом Михась Ткач, але його умінню висловлюватися „літературно” можуть позаздрити навіть деякі професіонали. Він уміє грамотно і досить точно побудувати фразу, мова його творів справді українська, а не той суржик, яким рясніють рукописи початкуючих. Більше того, він досить майстерно надає тій мові поліського колориту. І я б сказав ще більше: у декількох своїх новелах – „Гаряче літо”, „Дорога на село”, „Хочеться грози” – автор піднімається на такий рівень літературної майстерності, що навіть дивуєшся, як це досі за них не вхопилися хоч би часописи».

Зауважимо, що видавнича рецензія була написана В. Дроздом 12 березня 1975 р. на рукопис М. Ткача під заголовком «Світло в долонях», а книга вийшла чотирма роками потому під іншою назвою – «Сонячний полудень». На жаль, ті твори, які В. Дрозд назвав кращими, так і не потрапили до першої книги прозаїка. Щоправда, критика зустріла її публікацію в цілому дружелюбно, засвідчивши появу в літературі не пересічного початківця, а цілком сформованого письменника зі значним життєвим і творчим досвідом.

Михась Ткач є майстром лаконічного слова, місткого образу, густої акцентованої подробиці – художньої деталі. Великою питомою вагою, багатозначністю художньої деталі позначені навіть самі назви його новел та

оповідань. «Позика», «Вдова», «Доля» та інші заголовки як лейтмотив, як приспів у пісні проходять через увесь твір, закликаючи реципієнта ще раз замислитись над гіркими уроками нашої минувшини й трагічними реаліями сьогодення.

Характерна риса мови прозаїка – лапідарність, надзвичайна художньо-сміслова сконденсованість, ущільненість письма. Створення такого тексту вимагало від письменника титанічної праці над пошуком найточнішого слова.

Олесь Гончар говорив, що твір малої епічної форми – як ракета: один грам зайвої ваги – і вона не злетить. У новелах та оповіданнях Михася Ткача якраз усе на місці й немає нічого зайвого – все, як на космічному кораблі.

І ота стриманість, органічність звучання фрази відчутна в кожному рядку його прозописьма, спресованого в тугу пружину. Прозописьма аскетичного «не тому, що воно художньо бідне, а тому, що х у д о ж н ь о с п о в і д н е» (Г. Штонь).

Михась Ткач будує твір так, як у давнину будували собори – акустика його текстів дивовижна. Мовлене слово не має кінця, воно заповнює собою простір, підсилюється ним і увиразнюється, і, навіть коли стихає для слуху – його присутність відчувається, немов у літню спеку відчутне наближення грози. Чи не тому й героїні одного з оповідань, що дало назву книзі, «...хочеться грози! Як в дитинстві: аби горіло в спалахах небо, гула канонада і дорога кипіла від зливи. Щоб бігти, як раніше, тій грозі наперекір, сміятися, як сміється сонце, мокнути до рубця, а потім чекати тепла, так чекати, як це вміють тільки птахи...».

Михась Ткач завжди залишався самим собою. Змінювалися часи й література, але і в перших новелах і в книгах «Спадок» та «Зерна слова», оприлюднених нещодавно, автор угадується безпомилково. Він один із небагатьох українських письменників, хто й сьогодні може включати до своїх видань «Вибраного» практично все, що написав за радянської доби. Йому немає за що соромитися. Щоправда, чимало з тих творів, скажімо, таких як «Покалічена душа», «Смерч», «Дике поле» та інші – речі «шухлядні», які й не могли бути надрукованими в тоталітарних умовах, бо в них біль за спустошену Україну, за розтоптану душу нашого народу, на якій так щедро ростуть бур'яни.

Окремі критики звинувачували прозаїка в надмірному, свідомому чи несвідомому так званому культивуванні, надто ж якомусь «сусальному» обожнюванні сільських дядьків та тіток, бабусь, парубків і дівчат.

Понад століття тому В. Стефаник, один із найглибших і найтрагічніших митців, які писали про українське село, сказав якимось, що своїми оповіданнями він прагнув «струни нашого селянина так кріпко настроїти і натягнути, щоб з того вийшла велика музика Бетховена». І додав при цьому: «Це мені вдалося, а решта – це література». Але видобути з селянської душі «велику музику Бетховена» – значить і почути, вловити в цій душі щось споріднене з нею. Бетховенське тут означає сильне, пристрасне, чутне на цілий світ, уособлене засобами художнього письменства так, щоб у людині праці, у звичайному

селянинові пізнав, відчув себе кожний, хто має свої рахунки з несправедливим устроєм суспільства, адже людина, що працює на землі, злидарює.

До Михася Ткача наша література, здається, майже не впускала в себе персонажів, які живуть за межею бідності, не помічала «бомжів», наркоманів, високопосадових пройдисвітів, «покалічених душ». Доводилось навіть чути: мовляв, навіщо про таке писати? Чи не краще – фіксувати лише те, що навчає людину доброму й корисному?

Можливо, й краще. Проте, хто заперечить, що, скажімо, твір про повію чи злодія не навчає доброму й корисному? Гадаємо, суть у тім, що хоче сказати своїм твором письменник, що, зрештою, він думає про людей і життя.

Варто підкреслити, що Ткачева творчість навіть у похмурі для України часи багряними громами пробуджувала в спраглих душах читачів світле почуття любові до рідного краю. І в цьому непроминальна вартість художнього доробку письменника.

Утім, світлих кольорів, сонячного проміння, добра і любові в новелістиці М. Ткача, значно більше.

Слова «спадок», «душа» – одні з найулюбленіших у прозаїка, зустрічаються вони чи не в кожному творі: чи то дають заголовок оповіданням та новелам, чи то ідентифікують серцевину змальованих персонажів. Знайдено не просто слова – епіцентр, до якого тяжіють напружені пошуки письменника в осмисленні сутності нашого перебування на цій землі. «...Я лишаю вам у спадок цю святую землю, майбутнє...».

Художній світ Михася Ткача багатий і різнобарвний. У ньому наявне потужне гравітаційне поле поетичного мислення автора, яке заряджає читача енергією діяння. Його ліричне прозописьмо – явище неординарне й самобутнє в нашій літературі. З оповідань і новел письменника постає людина із чуйним серцем, зірким поглядом на світ, неповторна особистість, яка «натхненно і мудро творить ходу» (В. Симоненко) – наперекір грозам.

У книзі «Хочеться грози» Михась Ткач і упізнаваний, і водночас новий. Цікаві сюжети обіцяють читачам чимало естетичної насолоди. Твори його просякнуті відчуттям гіркоти й водночас радісного замилювання красою світу. А ще гострим бажанням об'єднати душу з розумом і тим самим зробити життя прекраснішим.

Володимир Кузьменко

Рецензія надійшла до редакції 18. 06.2015

Прийнято до публікації 22.06.2015